

ЗВІД ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

м. ЛЮБОТИН
м. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
І ПЕРВОМАЙСЬКИЙ РАЙОН



ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»

**ЗВІД
ПАМ'ЯТОК
ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ:
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ**

**М. ЛЮБОТИН
М. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
І ПЕРВОМАЙСЬКИЙ РАЙОН**



Харків—2020

ЗВІД

ПАМ'ЯТОК

ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

УКРАЇНИ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАННЯ

ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – Валерій СМОЛІЙ

Сергій КОТ (заступник головного редактора),

Геннадій БОРЯК,

Віктор ДАНИЛЕНКО,

Микола ДЬОМІН,

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,

Ярослав ІСАЄВИЧ,

Юрій ЛЕВЕНЕЦЬ,

Володимир ЛИТВИН,

Володимир МИХЕСЬ,

Віктор МИЦ,

Олексій ОНИЩЕНКО,

Олександр РЕЄНТ,

Ганна СКРИПНИК,

Лариса ФЕДОРОВА (відповідальний секретар),

Петро ТОЛОЧКО (заступник головного редактора)

ЗВІД
ПАМ'ЯТОК
ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ:
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ
м. Люботин
м. Первомайський
і Первомайський район

ОБЛАСНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ТОМУ

НАУКОВА РОБОЧА ГРУПА
ОБЛАСНОЇ РЕДКОЛЕГІЇ

Людмила ТЕРЕЩЕНКО (голова)
Олександр КОСТІН (заступник голови)
Лариса КОЛЕСНИКОВА (відповідальний секретар)
Світлана БОЯРЧУК
Сергій КОТ
Сергій КУДЕЛКО
Ярослав ЛІХОЛІСТОВ
Віталій ОКАТЕНКО
Галина ОХРИМЕНКО
Євгенія ПЕТРЕНКО
Марія ТАХТАУЛОВА
Олександр ТРИТИННИК
Вікторія ЧЕРКАСКО
Катерина ЧЕРКАСОВА
Наталя ШОСТКО
Вячеслав ШУЛІКА

Лариса КОЛЕСНИКОВА (керівник)
Ярослав ЛІХОЛІСТОВ
Лідія ЧУВПИЛО

УДК 908:719(477.54 -22)
(3-43)

Звід пам'яток історії та культури України: Харківська область.
м. Люботин, м. Первомайський і Первомайський район. Енциклопедичне видання /
Упоряд. Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов. — Харків : Курсор, 2020. — 175 с.

Друкується за рішенням науково-методичної ради Центру краєзнавства
ім. П. Т. Тронька Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 23 жовтня 2020 р.).

Наукові рецензенти: доктор історичних наук, професор, професор кафедри
історії Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди О. М. Богдашина;

кандидат історичних наук, старший науковий спів-
робітник Інституту історії України НАН України
Г. Г. Денисенко.

3-43 Пропонована третя книга із циклу енциклопедичних видань продовжує серію публікацій матеріалів, запланованих обласною редакційною колегією Харківського тому «Звід пам'яток історії та культури України», яка присвячена об'єктам культурної спадщини, що знаходяться на території м. Люботин, м. Первомайський та Первомайського району Харківської області.

Автори — історики, архітектори, музеєзнавці-пам'яткознавці, археологи, краєзнавці та фахівці інших напрямів досліджень. Видання буде цікавим науковцям, музейним працівникам, викладачам, краєзнавцям, студентам, громадським діячам та всім небайдужим, хто цікавиться історією та сьогоденням Харківщини.

ISBN 978-966-8944-87-1

ISBN 978-966-8944-94-9 (Т. Харківська обл. м. Люботин, м. Первомайський і Первомайський район)

© ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ», 2020
© Автори статей, 2020
© Курсор, 2020

Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби. Більша частина поселення задернована. Зольник № 2 — розорюється.

Іван Білько,
Віталій Окатенко.

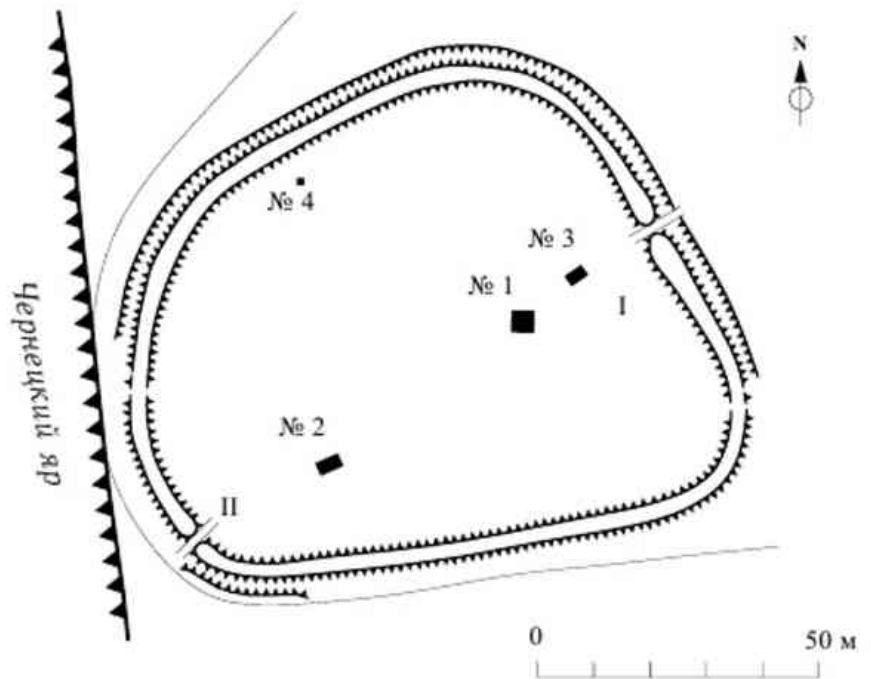
С-ЩЕ БАЙРАК,
ЛЮБОТИНСЬКА МІСЬГРАДА

32. ГОРОДИЩЕ «ЧЕРНЕЧИЙ ЯР» (ЧЕРНЕЦЬКИЙ ЯР), доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). За 1,0 км на схід від селища.

Вперше обстежено П. Ліберовим за вказівкою місцевих жителів у 1953. Дослідником було закладено 2 шурфи № 1-2 на площі 24 кв. м. У 2002 городище було обстежено і складено його план В. Окатенком та А. Корохіною у складі археологічної експедиції ХНУ ім. В. Н. Каразіна під керівництвом Ю. Буйнова, що у 2001—03 досліджувала городище в уроч. «Городище» («Куколівське»). Форма городища здебільшого відповідає формі миса. Оборонними спорудами (вал-рів) охоплена вся площа цього поселення, яка складає 0,7 га. Заг. довжина його валів складає бл. 333 м. На сході висота валу від дна рва складає 1,9 м за шириною рва біля 4,0 м, а на півдні — 2,6 м. Найменший за висотою вал зараз знаходиться в південно-східній частині пам'ятки, де він сягає 0,94 м. На сьогоднішній день вал у двох місцях переривається лісовою стежкою, яка тут проходить. Серед знахідок у П. Ліберова — нечисленний ліпний керамічний посуд, пряслиця, тощо. У додатково закладених шурфах № 3-4 — археологічний шар не виразний.



32. Городище «Чернечий Яр». Видяг з півночі.



32. План городища «Чернечий Яр» (за В. Окатенко).

На поверхні зустрічаються поодинокі фрагменти ліпної кераміки раннього залізного віку.

Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби. Територію пам'ятки повністю вкрито лісом.

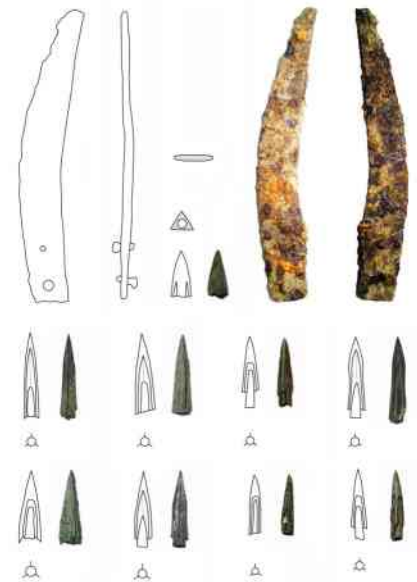
Ярослав Ліхолетов,
Віталій Окатенко.

33. ПОСЕЛЕННЯ «ЧЕРНЕЦЬКЕ», доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). За 1,4 км на південний схід від околиці селища, ліворуч ґрунтової дороги з с-ща Байрак в с. Бистре, за 0,9 км на схід від городища «Чернецький Яр», в лісі.

Виявили В. Окатенко та А. Корохіна в 2002. Зняв план і провів шурфування В. Окатенко під час археологічних розвідок 2013. Провели візуальний огляд В. Окатенко та І. Білько під час археологічних розвідок у 2020.

Розміри: 230 × 160 м. На поселенні розташовано 15 зольників. Вис. 0,2—0,4 м; діам. 18—35 м. Потужність культурного шару 0,15—0,55 м. На території поселення знайдено: залізний ніж із горбатою спинкою і 2 заклепки на місті руків'я, 2 трилопатевих вістря стріл зі схованою втулкою, глиняне прясло та уламок ліпної кераміки скіфського часу із характерними зачіпами та проколами. Крім цього на поверхні найбільших зольників № 1 та № 2 було знайдено, ще 7 наконечників стріл. Серед яких одне — базисне зі

схованою втулкою та 6 трилопатевих, струнких пропорцій зі схованою чи короткою виступаючою втулкою. На ін. зольних насипах зустрічається різноманітний місцевий ліплений посуд, кістки свійських і диких тварин та ін. господарські відходи.



33. Поселення «Чернецьке». Знахідки металевих виробів: лезо ножа і вістря стріл.

Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби. Задерновано. Під лісом.

Іван Білько,
Віталій Окатенко.

С-ЩЕ КАРАВАН,
ЛЮБОТИНСЬКА МІСЬКРАДА

34. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ 1943 (іст.).

Вул. Заводська. Неподалік від школи.

Поховано 31 воїн РСЧА зі складу 116-ї стрілецької дивізії (53-а армія, Степовий фронт), які загинули в боях при визволенні селища від нацистських окупантів у серп.-верес. 1943. Відомо 31 прізвище.

1967 на братській могилі встановлено залізобетонну скульптуру «Воїн з автоматом» (вис. 2,5 м) на цегляному прямокутному постаменті (2,25 × 1,03 × 0,8 м), облицьованому цементом.



34. Братська могила радянських воїнів. Загальний вигляд.

Довкола постаменту розташовується залізобетонний прямокутний парапет (3,81 × 4,63 × 0,4 м), на якому 2 залізобетонні траурні вази (вис. 0,7 м). На постаменті закріплено 2 меморіальні дошки (мармур 0,8 × 0,9 м; мармурова крихта 0,4 × 0,58 м) з присвятим текстом та переліком прізвищ похованих. Постамент та парапет розташовані на залізобетонному прямокутному двоступінчатому стилобаті (6,0 × 5,0 × 0,35 м).

Вікторія Нарожна,
Галина Шрамко.

35. ГОРОДИЩЕ КАРАВАН («КАРАВАНСЬКЕ» ГОРОДИЩЕ), 6 — 4 ст. до н. е. (археол.). За 0,86 км на захід від с-ща Караван. На мису біля яру Ржавий, який примикає до першого Люботинського ставка.

Складається з головного дворища площею 1,42 га та передгороддя площею 1,78 га, які захищені ґрунтовими валами та ровами з напільної сторони.

Заг. площа пам'ятки складає 3,2 га. Досліджувалося Б. Шрамком у 1955. Досліджено на площі 237 кв. м. Виявлені залишки житла та жертовника, який свідчить про сільськогосподарський культ; насичений знахідками потужний культурний шар.



35. Напільний вал. Вигляд з півночі.

Серед знахідок можна відмітити ліпний керамічний посуд, глиняні зооморфні статуєтки, знаряддя праці та наконечники стріл, глиняні та скляні намиста. Оборонні споруди пропечену серцевину як конструктивний елемент, що сприяв збільшити їх міцність.

Територія пам'ятки знаходиться під лісом.

Віталій Окатенко,
Геннадій Свистун.

36. КУРГАННИЙ МОГИЛЬНИК,

(«Караванська група» Люботинського могильника), кін. 7 — 6 ст. до н. е. (археол.). На високому плато лівого берега р. Мерефа між с-щем Караван і м. Люботин, на південний-захід від Центральної курганної групи Люботинського могильника.

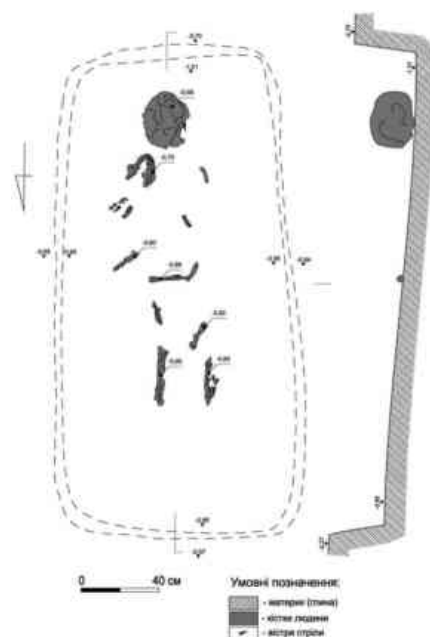
Вперше охоронні роботи проводили Ю. Буйнов, О. Бандуровський, А. Дегтяр у 1993—94.

Планомірні розкопки курганів № 1-3 проводились Лісостеповою скіфською експедицією ДП ОАСУ «Слобідська археологічна служба» під керівництвом В. Окатенка у 2013, 2016 і 2018. Крім того, візуальний огляд у 2016 провели В. Дідик і І. Білько.

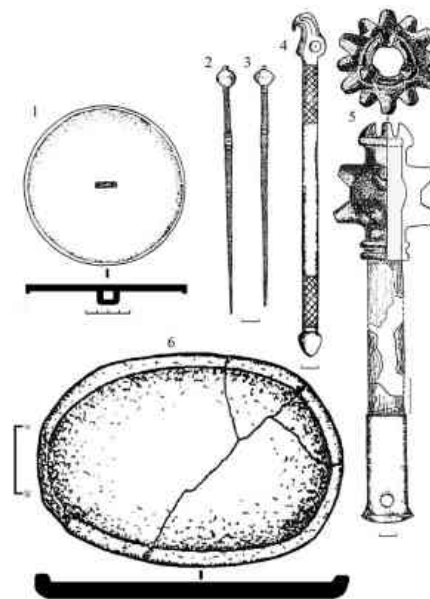
У 2013 і 2016 проводились додаткові дослідження курганів № 1-2. З'ясувалося, що з 6 розташованих ланцюжком насипів, які фіксувалися багатьма археологами, давніми похованнями у дійсний час підтвердили лише 2, а ін. насипи являли собою залишки розгорнутих і розораних курганів. Ймовірно, у минулому тут була невелика курганна група. Кургани №1-2 — найдавніші поховання

у басейні Сіверського Дінця, які було пограбовано у 1993. Зібрана у той час інформація опублікована у багатьох роботах О. Бандуровського, Ю. Буйнова та Є. Черненка і стосується здебільшого атрибуції поховального інвентарю. Проте повної інформації щодо поховального обряду курганів № 1 і № 2 не надається.

Так, під час досліджень 2013—16 було повністю досліджено залишки насипу кургану № 1 (отримав назву «Люботинський»), поховальну конструкцію, рештки небіжчиків вкриті реальгаром та давній грабіжницький лаз.



36. Курган № 3 Караванської групи Люботинського могильника: 1 — план і стратиграфічний профіль поховання 2 (за В. Окатенком, 2018).



36. Знахідки з кургану № 1.



36. Впускне поховання кургану № 3 Караванської групи. Фото 2018.



36. Розчистка кургану № 3 в траншеї караванської групи. Фото 2018.

Насип кургану № 2 на момент початку робіт було повністю зруйновано. У насипу фіксувалися фрагменти грубої за якістю та орнаментацією ліпної кераміки (вінце черпака, стінка з геометричним орнаментом та денце горщиків). Поховальна яма мала прямокутну форму, була розташована у центрі та орієнтована за лінією північний схід-південний захід. Для спорудження гробниці на дні ями вздовж стін довкола була вирита канавка. Стіни було обкладено впушченими у канавку вертикальними горбильями, зверненими випуклими сторонами до поховальної камери. У середній частині поховання, ближче до східної стінки, у підлогу було врито 2 круглі опорні стовпи. Однак встановлено, що тогочасна підлога могили була глиняною та вкритою органічною підстилкою. Усі речі поховального інвентарю і кістки небіжчика були зрушені з первинних місць під час «сучасного» пограбування, а рештки верхньої частини амфори, зафіксовані в північно-східній частині могили у канавці, імовірно залишені ще давніми грабіжниками. Крім верхньої частини мілетьської амфори, серед рештків поховального інвентарю знайдено 8 золотих нашивних бляшок, прикрашених пуансонним орнаментом, 2 фрагменти

срібного ритону з елементами орнаменту, 5 масивних бронзових вістрів стріл (дволопатеві і трилопатеві з шипом), надто корозійний залізний стрижневидний трьохпетельчатий псалій з верхнім загнутим кінцем, на якому знаходиться грибовидне закінчення, уламок з обох боків чорнолощеної канелюрованої стінки ліпного черпака, рештки скелетів та ін.

2017 в результаті роботи із картографічними матеріалами було знайдено місцезнаходження ще одного кургану № 3. У 2018 проведено його розкопки. Під курганом було зафіксовано 2 поховання скіфського часу. Обидва орієнтовані за сторонами світу, довгою віссю по лінії північ-південь. Судячи із залишків кістяків, у 2 похованнях небіжчиків було покладено головою на південь. Поховальний інвентар знайдено лише в похованні № 2. Це бронзові трилопатеві наконечники стріл, характерних для скіфських комплексів кін. 7 — 6 ст. до н. е. Таким чином, зважаючи на новий датуєчий матеріал та враховуючи вже добре атрибутований інвентар, ці поховання Люботинського могильника на р. Сіверський Донець можна впевнено віднести до часів другої хвилі повернення номадів з Передньої Азії, про які нам оповідає батько історії Геродот.

Віталій Окатенко.

37. МОГИЛА ТИЖНЕНКА С. В., 1984 (іст.). Пров. Дуншовський. На селищному кладовищі, північний вхід, 2-й ряд, 3 місце.

Тижненко Сергій Володимирович (29.09.1961, Харківська обл., м. Люботин — 28.11.1988, ДРА) — гвардії сержант, учасник бойових дій в Афганістані.

Народився у робітничій родині. Закінчив

Люботинську СШ № 2. На фасаді будівлі, праворуч від центрального входу встановлено меморіальну дошку із висіченим фото та присвятним написом. Працював помічником машиніста на Південній залізниці в Люботині.



37. Меморіальна дошка. Загальний вигляд.

29 жовт. 1983 призваний до лав Радянської армії, пізніше направлений до Афганістану.

Брав участь у кількох бойових операціях. 1 груд. 1984 помер від тяжкої хвороби під час одного з бойових виходів. Нагороджений орденом Червоної Зірки (посмертно).

Похований у с-щі Караван.



37. Могила Тижненка С. В. Загальний вигляд.

На могилі встановлено металеву гробницю (0,15 × 0,42(0,5) × 1,65 м) та металевий обеліск сірого кольору (0,95 × 0,3 (0,14) × 0,40 (0,2) м) на постаменті (0,25 × 0,41 × 0,5 м) з того ж матеріалу. Обеліск увінчує металева зірка червоного кольору (вис. 0,2 м) та закріплено металеву дошку з іменем та датами життя.

Ярослав Ліхолетов.

38. ПОСЕЛЕННЯ «ЛІСГОСП», доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). За 1,8 км на південь від дамби ставка Певний, за 0,75 км на північ від Люботинського лісництва, праворуч дороги з м. Люботин у с-ще Байрак, біля ботанічної пам'ятки природи «Великий ліс».

Виявив В. Окатенко у 2020. Провели візуальний огляд В. Окатенко та І. Білько під час археологічних розвідок у 2020. Розміри: 230 × 160 м. На поселенні зафіксовано 4 зольники. Вис. 0,2—0,4 м; діам. 18—35 м. На поверхні поселення знайдено кам'яний розтироч, фрагмент глиняної обмазки, уламок «хлібця», прясла, фрагмент античного гончарного посуду та місцевої ліпної кераміки.



38. Поселення «Лісгосп». Вид з заходу. Аерофотозйомка 2020.

Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби. Більша частина поселення розорюється, північний край — під лісом.

Іван Білько,
Віталій Окатенко.

39. ПОСЕЛЕННЯ «РЖАВИЙ ЯР», доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). Біля балки Ржавий Яр, за 0,75 км на захід від Караванського спиртозаводу та за 0,2 км на північний захід від західної межі Караванського ставка.

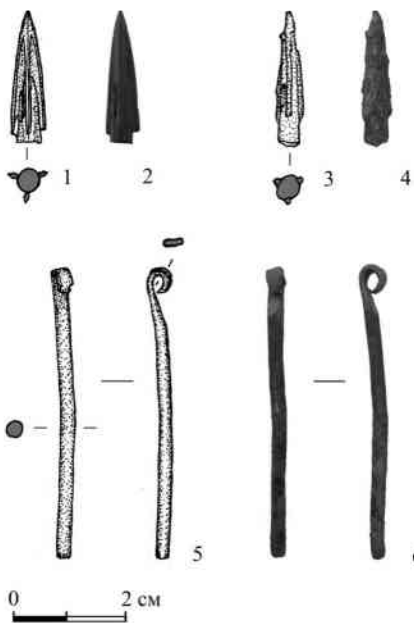


39. Поселення «Ржавий яр». Вид з північного сходу. Фото 2020.

Виявив В. Окатенко у 2020. Провели візуальний огляд В. Окатенко та І. Білько під час археологічних розвідок у 2020. Зафіксовані уламки кераміки скіфського часу, деякі з них були прикрашені геометричним орнаментом. Розміри: 400 × 150 м. Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби. Розорюється.

Іван Білько,
Віталій Окатенко.

40. ПОСЕЛЕННЯ «ОЛЬХОВЕ», доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). На південній околиці селища, в ур. Ольхове, в лісі, за 0,13 км на південь від вул. Підлісної. Виявив та зняв план В. Окатенко у 2019. Провели візуальний огляд В. Окатенко та І. Білько під час археологічних розвідок 2020.



40. Фрагменти бронзових виробів.

Розміри: 460 × 390 м. На поселенні розташовано 26 зольників. Вис. 0,3—1,8 м; діам. 8—30 м. На поверхні зольників зафіксовані фрагменти ліпного посуду скіфського часу (окрім стінок знайдено кілька вінець, прикрашених пальцевими вдавленнями по краю і проколами). Знайдено кістки тварин і каміння зі слідами обробки, бронзові трилопатеві наконечники стріл, бронзова посохоподібна булавка та залізна проколка. Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби.

Більша частина поселення задернована та вкрита лісом. Зольник № 12 — розорюється.

Іван Білько,
Віталій Окатенко.

41. СЕЛИЩЕ «ПІДЛІСНЕ», доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). За 1,2 км на захід від с-ща Караван, в ур. Гороб'ївка, на високому корінному правому березі р. Мерефа. Відкрив під час розвідок Б. Шрамко у 1955, провели візуальний огляд І. Білько та В. Дідик під час інвентаризації у 2016. Розкопки не проводилися. Потужність культурного шару та площу поселення не встановлено. Підйомний матеріал складала ліпна кераміка, кістки тварин та пряслиця скіфського часу.

На території поселення знаходиться 16 зольників. Діам. 20—40 м, зольники № 6 — вис. 1,5 м, № 8 — вис. 1,0 м. Форма — округла.

Потужність культурного шару та площу поселення не встановлено. Розкопки не проводилися. Культурна приналежність — сіверськодонецьке населення скіфської доби.

Ярослав Ліхолетов,
Геннадій Свистун.

42. ШКОЛА, В ЯКІЙ НАВЧАВСЯ ШУМИЦЬКИЙ С. В. (іст.). Вул. Заводська, 16.

На поч. 30-х рр. 20 ст. у центрі селища було збудовано клуб та семирічну школу. Повний цикл будівництва було закінчено після німецько-радянської війни (1941—45). У 1986 розпочато будівництво нового корпусу, який об'єднали з існуючим старим. У 1988 школа стала середньою. На сьогоднішній день — Караванська ЗОШ І-ІІІ ст.

У цій школі навчався:

1952 — Шумицький Станіслав Васильович (1937—74) — український журналіст, поет, член Спілки письменників СРСР та Спілки журналістів СРСР. Народився у робітничій сім'ї у м. Саратові (РФ). У 1940-х рр. після початку німецько-радянської війни (1941—45), проживали у с. Гути та смт Коломак Харківської обл. У 1949 разом із родиною переїхав на постійне проживання до с. Караван (нині с-ще). Після закінчення 7-річної школи починає писати вірші. Допомагав молодому поету В. Сосюра, якому С. Шумицький присвятив збірку «Поет». Про Люботин та Караван, природу залишилися поезії під назвою «Люботин», «Караван»,

«Рідному місту», «Хвилинка», «Околиця» тощо. Пізніше закінчив екстерном середню школу у с-т Малинівка Чугуївського р-ну. Деякий час навчався у ХДУ ім. О. М. Горького (тепер ХНУ ім. В. Н. Каразіна). Працював у редакції газет: районна газета Дергачів (Харківська обл.), районна газета Обухова (Київська обл.), «Вечірній Харків», «Молодь України», тощо. 7 лют. 1964 був прийнятий у Харківську спілку письменників. 6 лип. 1964 затверджений Спілкою письменників України. З цього часу вийшло 3 збірки поета — «Ознака вірності» (1963), «Сорок ударів серця» (1966), «Герої приходять у пісню» (1971). У 1974 С. Шумицький під час відрядження загинув при нез'ясованих обставинах.



42. Меморіальна дошка С. Шумицькому. Загальний вигляд.

У 2007 встановлено меморіальну дошку на фасаді Караванської ЗОШ. Меморіальна дошка із граніту із викарбуваним фото та присвятним написом.

Ярослав Ліхолетов.

с. Смородське,
Люботинська міськрада

43. БРАТСЬКА МОГИЛА РАДЯНСЬКИХ ВОЇНІВ 1943 (іст.). На захід від перехрестя вул. Вільшанської, Тельмана та пров. Вільшанського. У сквері. У 2 братських могилах поховано воїнів РСЧА зі складу 53-ї армії (Степовий фронт), які загинули в боях при визволенні села від нацистських окупантів у серп. 1943. Загальну кількість похованих не з'ясовано. Відомо 20 прізвищ. 1965 на братській могилі встановлено залізобетонну скульптуру «Воїн з вінком» (вис. 2,5 м) на прямокутному двоступінчастому залізобетонному поста-

менті, обшитому металом. Верхня частина (1,0 × 1,3 × 1,3 м), нижня — (0,4 × 1,64 × 1,59 м). У верхній частині постаменту закріплено меморіальну мармурову дошку (0,55 × 0,43 м) з присвятним написом. Під нею пластикова меморіальна дошка (0,55 × 0,94 м) із присвятним текстом та переліком прізвищ похованих.



43. Братська могила радянських воїнів. Загальний вигляд.

Довкола є огорожа сусідніх об'єктів. До братської могили веде доріжка викладена тротуарною плиткою. Частина території задернована.

*Вікторія Нарожна,
Галина Шрамко.*

44. ГОРОДИЩЕ «ЗАКОЗАРІВСЬКЕ» («КОСТЕНКИ», «СМОРОДСЬКЕ»), доба раннього заліза, 6—4 ст. до н. е. (археол.). За 0,54 км на захід від с. Смородське, на схилі лівого берега балки Солонці (з якого бере витокі р. Березівка), напроти впадіння в нього з правого боку балки Широкий Яр. Перші відомості за матеріалами Імператорського Московського археологічного товариства, зібраними у 1888 через місцевих священників.

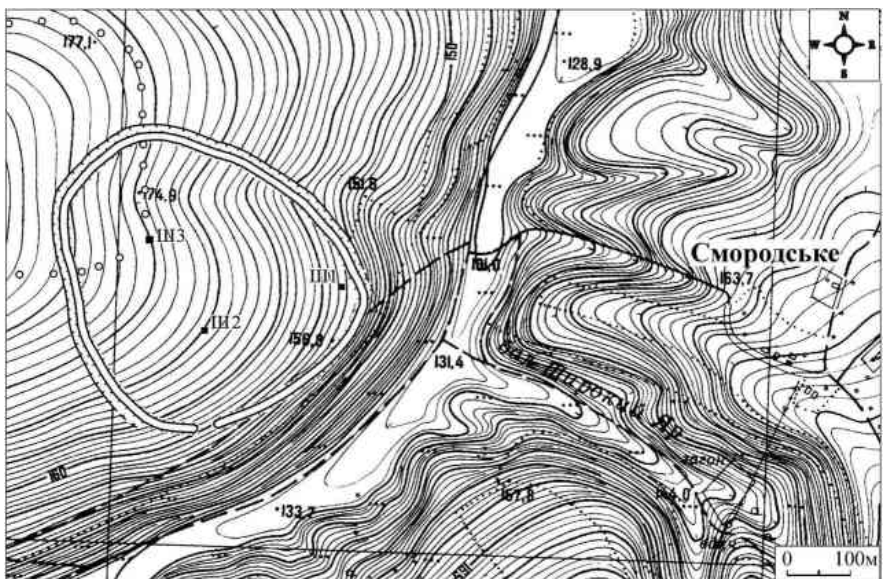
Уперше згадується Д. Багалієм у 1902 у пояснювальному тексті до археологічної карти Харківської губернії, яка була представлена на 12 Археологічному з'їзді (1902, Харків). Вперше докладний науковий опис Закозарівського городища і відніс його до скіфського часу серед інших укріплень регіона зробив М. Фукс у 1930.

У післявоєнну добу вже на новому рівні знань розвідки вказаного поселення провів у 1951 Б. Шрамко. У 2010 І. Шрамко і С. Задніковим тут було складено орієнтовний план городища і закладено шурф № 1. Під час археологічних розвідок у 2015 з метою з'ясування наявності культурних нашарувань та встановлення загальної характеристики ґрунтових відкладень В. Окатенком було виконано шурфування № 2-3 у різних місцях поселення та уточнено його план.

Аерофотозйомку і візуальний огляд у 2020 виконали В. Окатенко, І. Білько, та Р. Зимовець. Дослідниками зафіксовано обпалені прошарки у ґрунтових валах, що утворюють ядро конструкції. Городище має підпрямокутну форму. Заг. площа сягає 15,1 га.



44. Городище «Закозарівське» (Смородське). Загальний вигляд. Аерофотозйомка 2020.



44. Городище «Закозарівське». Вигляд з південного сходу.